

Известни са [3-5] неголям брой схеми на програмируеми неинвертиращи усилватели, реализирани с един операционен усилвател (ОУ). Техният коефициент на усилване е не по-малък от 1 и при изменението му се получава пропорционална промяна на горната гранична честота.

Основна схема. На фиг. 1 е дадена схема с два ОУ и активна отрицателна обратна връзка, която в значителна степен не притежава тези недостатъци. Тя има коефициент на усилване

$$K = MK_0, \quad (1)$$

където

$$M = \frac{\sqrt{\left(\frac{K_{20}+1}{g}\right)^2 \Omega^2 + 1}}{\sqrt{\left[1 - \frac{(K_{10}+1)(K_{20}+1)}{gK_{20}}\right]^2 + \left(\frac{K_{10}+1}{K_{20}}\right)^2 \Omega^2}} \quad (2a)$$

и

$$K_0 = \frac{R_b R_c}{R_a R_d} = \frac{K_{10}}{K_{20}} \quad (2b)$$

са съответно коефициентът на честотни изкривявания и усилването за ниски честоти. Приети са означенията

$$K_{10} = \frac{R_b}{R_a}; \quad K_{20} = \frac{R_d}{R_c}; \quad g = \frac{f_{A=1}''}{f_{A=1}'} \quad \text{и} \quad \Omega = \frac{f}{f_{A=1}'} \quad (3)$$

в които $f_{A=1}'$ и $f_{A=1}''$ са честотите на единично усилване съответно на ОУ1 и ОУ2, f е текущата честота, а Ω е нормираната честота. Анализът на (2a) показва, че амплитудночестотната характеристика (АЧХ) на усилвателя е без отскок, когато е изпълнено неравенството.

$$K_{10}^4 + 2K_0(gK_0+1)K_{10}^3 - K_0^2(gK_0^2 - 2gK_0 - 2g-1)K_{10}^2 - 2gK_0^3(gK_0-1)K_{10} - g^2K_0^4 < 0. \quad (4)$$

В него g и K_0 се задават или избират, а решаването му като уравнение по отношение на K_{10} дава максималната стойност K_{10m} надхвърлянето на която създава отскок в АЧХ. При тази стойност се получава и максимално голяма горна гранична честота f_{Bm} . Нейната нормирана стойност

$$\Omega_{Bm} = \frac{f_{Bm}}{f_{A=1}'} = \frac{e}{abM\sqrt{2}} \sqrt{\sqrt{(2M^2ab + a^2 - M^2b^2)^2 + 4M^2(1-M^2)a^2b^2} + 2M^2ab + a^2 - M^2b^2} \quad (5)$$

като

$$a = \frac{K_{20}+1}{g} \quad \text{и} \quad b = \frac{K_{10m}+1}{K_{20}}. \quad (6)$$

Вместо (4) за приблизително определяне на K_{10m} могат да се използват графиките от фиг.2, които са построени за най-често използваните стойности на g и K_0 . Не се препоръчва работа с $K_{10m} > 10^3$ поради голямата разлика в съпротивленията на R_a и R_b . Също не е желателно да се реализира K_0 под

$$K_{0min} = \frac{\sqrt{2g+7}}{g} + \frac{2}{g} - 1, \quad (7)$$

тъй като тогава $K_{20} < 1$ (във веригата на ООВ е свързан затихвател).

При един и същи коефициент на усилване схемата от фиг.1 има по-голяма f_B от горната гранична честота $f_{B1} = f_{A=1} K_0 / \sqrt{1/M^2 - 1}$ на класическия неинвертиращ усилвател с един ОУ. Отношението на двете честоти е дадено на фиг.3. Вижда се, че f_B/f_{B1} е по-голямо при малки честотни изкривявания и че схемата от фиг.1 е с 1,5-3 пъти по-широка честотна лента. Допълнително предимство е по-равномерната ѝ АЧХ, което се установява чрез числени пресмятания на израза (1а) и сравняването им със съответните изчисления на M на неинвертиращия усилвател с един ОУ.

Двустъпални усилватели. Предимствата на схемата от фиг.1 могат да бъдат "оправдани" с използването на два ОУ. Поради това интерес представлява извършването на аналогични изследвания на двете схеми на неинвертиращи двустъпални усилватели (фиг.4). Техните АЧХ са без отскок и коефициентите на усилване се дават с израза (1). Усилвателят от фиг.4а има

$$M = \frac{1}{\sqrt{\left(1 - \frac{K_0}{g} \Omega^2\right)^2 + \left(K_{10} + \frac{K_{20}}{g}\right)^2 \Omega^2}} \quad (8a)$$

и

$$K_0 = K_{10} K_{20} = \left(1 + \frac{R_b}{R_c}\right) \left(1 + \frac{R_d}{R_e}\right). \quad (8b)$$

При

$$K_{10m} = \sqrt{K_0/g} \quad (9)$$

Горната гранична честота е максимална и има стойност

$$f_{Bm}^+ = f_{A=1}^+ \sqrt{\frac{g}{K_0} \left(\frac{1}{M} - 1\right)}. \quad (10)$$

За да има смисъл използването на усилвателя от фиг.1 трябва той да има по-голяма f_{Bm} от схемата на фиг.4а. Това е изпълнено, когато

$$K_0 > \frac{1}{g} \left(1 + \frac{1}{M}\right). \quad (11)$$

Лесно е да се пресметне, че дясната страна на неравенството (11) е между 1 и 4, т.е. почти винаги усилвателят от фиг.1 е с по-широка честотна лента. Изразът (8b) показва, че схемата от фиг.4а не може да се използва като затихвател. Този недостатък не пречи обаче усилвателят от фиг.4б, който има

$$M = \frac{1}{\sqrt{[1 - \frac{(K_{10}+1)(K_{20}+1)}{g^2} \Omega^2]^2 + (K_{10}+1) \frac{K_{20}+1}{g^2} \Omega^2}} \quad (12a)$$

$$K_0 = K_{10} K_{20} = \frac{R_b}{R_a} \cdot \frac{R_c}{R_c} \quad (12b)$$

Неговата горна гранична честота е максимална отново при изпълняване на условието (9) и има стойност

$$f_{8m} = \frac{f_{81}}{\sqrt{2}} \sqrt{\frac{g^4}{(K_{20}+1)^4} + \frac{2g^2(2/M^2-1)}{(K_{10}+1)^2(K_{20}+1)^2} + \frac{1}{(K_{10}+1)^4}} \cdot \left[\frac{g^2}{(K_{20}+1)^2} + \frac{1}{(K_{10}+1)^2} \right] \quad (13)$$

Тя е по-малка от f_{81} на усилвателя с един ОУ, когато K_0 е под определенния от кривите на фиг.5. Лесно е да се прецени, че усилвателят от фиг.4б има по-малка горна гранична честота в сравнение със схемата от фиг.4а, което силно ограничава приложението му, независимо от възможностите да реализира $K_0 < 1$. Изследванията до тук показват, че за реализирането на програмируеми неинвертиращи усилватели с два ОУ най-подходяща е схемата от фиг.1.

Програмиране на K_0 . Това означава изменението на K_0 чрез управляващо двоично число (УДЧ). При това е желателно останалите параметри на усилвателя и особено f_8 да се променят колкото е възможно по-малко. Изследването на израза (5) показва, че промяната на K_0 чрез K_{20} обуславя значително по-малко изменение на f_8 , отколкото чрез K_{10} . Поради това се приема $K_{20} = const$. От (26) следва, че програмиране на K_0 може да се осигури чрез замяна на резисторите R_a и R_b с резисторни матрици. Подборът на матриците следва да се извършва така, че K_0 да е линейна функция на УДЧ. Това се постига като R_a се замени с R-2R матрица в обратно свързване [2] (фиг.6а) или паралелна теглова двуполусна матрица [1]. Те се наричат матрица на стъпките SM. И в двата случая се получава

$$K_0 = k \frac{R_b R_c}{R_s R_c} m_s \quad \text{и} \quad \Delta K_0 = k \frac{R_b R_c}{R_s R_c} \quad (14)$$

където $k = 1/2^{n_s}$ при R-2R матрица и $k = 1$ за теглова матрица. Освен това n_s е разредността на R-2R матрицата, R_s е характерното съпротивление на матриците и m_s е десетичният еквивалент на УДЧ, с което се осигурява изменението на K_0 със стъпка ΔK_0 . Възможно е използването на 3 различни теглови матрици, което означава реализирането на 4 схеми на програмируеми усилватели.

От (14) се вижда, че $\Delta K_0 = const$. При замяна и на R_b със схемата от фиг.6б (матрицата на стойностите VM) може чрез второ УДЧ M_v да се изменя големината на стъпката ΔK_0 . Във всеки момент от времето аналоговият мултиплексор AM свързва между точки в и г един от резисторите R_{bi} . Съответстващата му големина на стъпката $(\Delta K_0)_i$ се изчислява чрез замяна в (14) на R_b с R_{bi} . По този начин се реализират 4 схеми с регулируема големина на стъпката.

Проектиране. Извършва се по един и същи начин за всички схеми. Зададени са минималният коефициент на усилване K_{0min} , броят N на стъпките, големините им $(\Delta K)_i$, минималната горна гранична честота f_{Bmin} и M . Разредността на SM е $2^{2S} \geq N + K_{0min} / (\Delta K_{0min})$ като се избира следващото цяло число n_{sr} . При $n_{sr} \leq 6$ се препоръчват теглови матрици, а за $n_{sr} > 6$ - R-2R матрица. Избира се R_S на SM . Максималният коефициент на усилване е $K_{0max} = K_{0min} + N(\Delta K_0)_{max}$. Избира се g (най-често $g=1$, за да се работи с еднакви ОУ). Изчислява се K_{0min} от (7) и когато е по-голямо от зададеното се избира $K_{20}=1$. При това K_{20} ще се изменя от $K_{10min} = K_{0min}$ до $K_{10max} = K_{0max}$. Когато K_{0min} е под зададеното в (4) се замества K_0 с K_{0max} и неравенството се решава като уравнение. Получава се K_{10max} . Ако то е над 1000 се избира $K_{10max} = 1000$. Изчисляват се $K_{20} = K_{10max} / K_{0max}$ и $K_{10min} = K_{20} K_{0min}$. Избира се R_C и се определя $R_d = K_{20} R_C$. Стъпките на изменение на K_{10} са $(\Delta K_{10})_i = K_{20} (\Delta K_0)_i$ и всяка от тях се реализира с резистор $R_{bi} = R_S (\Delta K_{10})_i$. По формули (5) и (6) за K_{10max} се определя Ω_{Bm} . Избират се ОУ1 с $f_{A=1} \geq f_{Bmin} / \Omega_{Bm}$ и ОУ2 с $f_{A=1} \geq g f_{A=1}$. Чрез заместване в (5) и (6) на K_{10} с K_{10min} се изчисляват Ω_{Bmax} и максималната горна гранична честота $f_{Bmax} = \Omega_{Bmax} f_{A=1}$ на усилвателя.

Експеримент. Проектиран е усилвател с $K_{0min} = 10$, $N = 100$, големини на стъпките $(\Delta K)_1 = 0,1$ и $(\Delta K)_2 = 0,2$, $f_{Bmin} = 50 \text{ kHz}$ и $M = 1/\sqrt{2}$. Получава се $n_{sr} = 8$ и се избира R-2R матрица с $R_S = 10 \text{ k}\Omega$. Изчислява се $K_{0max} = 30$ и се избира $g = 1$. От (7) се определя $K_{0min} = 4$ и от (4) - $K_{10max} = 344$. Изчисляват се $K_{20} = 11,5$ и $K_{10min} = 115$. Избира се $R_C = 10 \text{ k}\Omega$ и се определя $R_d = 115 \text{ k}\Omega$. Освен това $(\Delta K_{10})_1 = 1,15$, $(\Delta K_{10})_2 = 2,3$, $R_{b1} = 11,5 \text{ k}\Omega$ и $R_{b2} = 23 \text{ k}\Omega$. За просто-та вместо AM с $i = 2$ може да се използва един аналогов ключ. Резисторът R_{b2} е свързан постоянно между точки β и γ (вж. фиг. 66), а успоредно с него се свързва последователната комбинация на аналоговия ключ и резистор $R'_{b1} = 23 \text{ k}\Omega$. От (5) и (6) се определят $a = 12,5$, $b = 30$ и $\Omega_{Bm} = 0,0575$. Двата ОУ трябва да са с $f_{A=1} \geq 870 \text{ kHz}$ - избират се ОУ тип 741. Те имат $f_{A=1} = 1,5 \text{ MHz}$, което осигурява $f_{Bmax} = 196 \text{ kHz}$, тъй като $\Omega_{Bmax} = 0,1956$.

Експерименталното изследване на схемата за различни стойности на K_0 даде различия в K_0 не по-големи от 3% и в f_B - не по-големи от 10%.

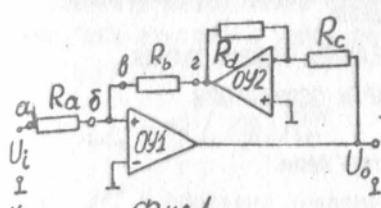
Литература

1. Куцаров, С.И., Анализ на резистивни двуполюсници с цифрово управление, Електропром. и приборостр., 1985, №5, стр. 9-13.
2. Куцаров, С.И., Протрамуруеми инвертиращи усилватели, Електропром. и приборостр., 1990 (под печат).
3. Dutta Roy, S.C., Digitally Programmable Gain Amplifiers, IEEE Trans., vol. IM-33, 1984, No 4, pp. 329-332.

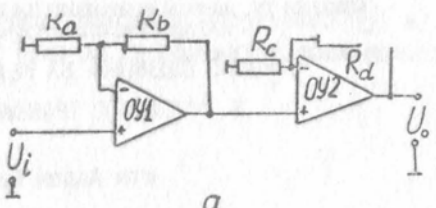
4. Tobey, G.E., Ease Multiplexing and A/D Conversion, Electron. Des, vol. 8, pp. 84-89.
5. Woo, B.B., Digitally Programmable Gain Amplifiers with Arbitrary Range of Integer Values, PIEEE, 68, 1980, No 7, pp. 934-936.

Литература

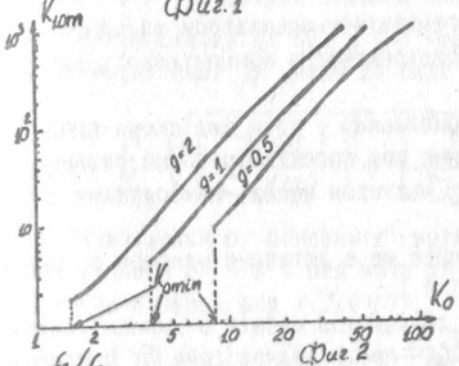
1. Куцаров, С.И., Анализ на резистивни двуполусници с цифрово управление, Електропром. и приборостр., 1985, № 5, стр. 9-13.
2. Куцаров, С.И., Програмируеми инвертиращи усилватели, Електропром. и приборостр., 1990 (под печат).
3. Dutta Roy, S.C., Digitally Programmable Gain Amplifiers, IEEE Trans., vol. IM-33, 1984, No 4, pp. 329-332.
4. Tobey, G.E., Ease Multiplexing and A/D Conversion, Electron. Des, vol. 8, pp. 84-89.
5. Woo, B.B., Digitally Programmable Gain Amplifiers with Arbitrary Range of Integer Values, PIEEE, 68, 1980, No 7, pp. 934-936.

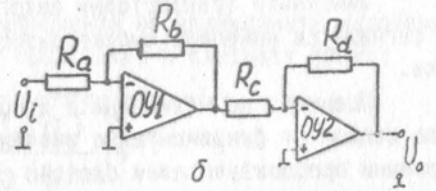
Фиг. 1

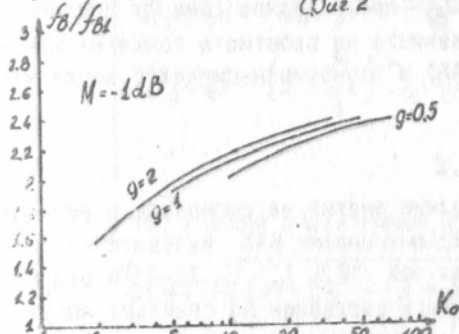
а

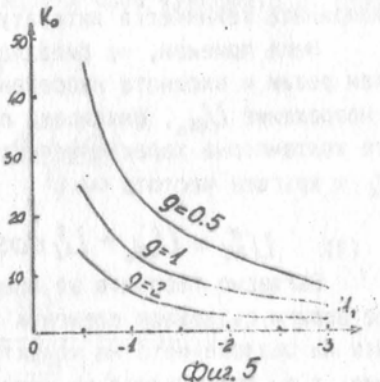
Фиг. 2

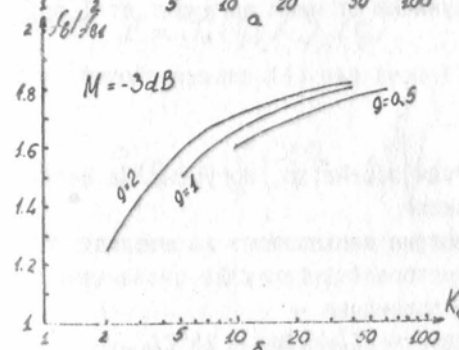
Фиг. 4

$M = -1\text{dB}$

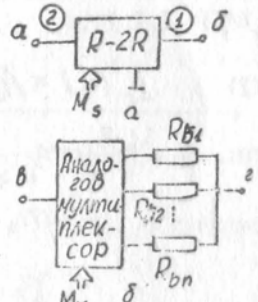

Фиг. 5

$M = -3\text{dB}$

Фиг. 3

Фиг. 6